

บทที่ 1

บทนำ

1.1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวนับเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่นำรายได้จำนวนมากมาสู่พื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีบทบาทสำคัญต่อประเทศ จากการที่ผู้คนได้เดินทางท่องเที่ยวจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง ก่อให้เกิดภาพของการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักท่องเที่ยว และการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจ โดยในทุกขั้นตอนหรือกระบวนการการเดินทางของแต่ละบุคคลในแต่ละช่วงย่อมต้องมีการใช้จ่ายเกิดขึ้น ซึ่งกระบวนการของกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งธุรกิจที่ได้รับโดยตรงจากนักท่องเที่ยว และธุรกิจที่ได้รับผลโดยอ้อม ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ ความสำคัญของการท่องเที่ยวนอกจากจะเป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศที่สำคัญยิ่งแล้ว ยังช่วยสร้างงานอาชีพหลายแขนง เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจอันเป็นรากฐานที่สำคัญในการกระจายทรัพยากร และกระจายรายได้ (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม , ผลกระทบทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยว , มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) โดยเมื่อเทียบสัดส่วนของนักท่องเที่ยวกับความสามารถในการสร้างงานต่อคนในประเทศ พบว่าในส่วนของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 9 คน ก่อให้เกิดการจ้างงาน เพิ่มขึ้น 1 คน สำหรับนักท่องเที่ยวภายในประเทศ 73 คน ก่อให้เกิดการจ้างงาน เพิ่มขึ้น 1 คน (อ้างถึงใน นันทนา อนันต์ไทย : การศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี , ปรินญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง , 2537)

จากบทบาทและความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาประเทศ ดังกล่าว รัฐบาลจึงใช้การท่องเที่ยวเป็นยุทธวิธีหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเริ่มบรรจุแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) เป็นต้นมา โดยให้มาตรการในการส่งเสริมและชักจูงให้ทั้งนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ และชาวไทย เดินทางท่องเที่ยวในประเทศเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ในด้านสังคม การท่องเที่ยวก็เป็นการพักผ่อนที่ช่วยลดความเครียดพร้อมๆ กับสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของท้องถิ่น การท่องเที่ยวจึงเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาวะเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีทั้งผลทางตรงและทางอ้อม เพราะถ้ามีการเดินทางเกิดขึ้นย่อมจะต้องมีการจ่าย การพักผ่อน การรับประทานอาหาร การใช้บริการของบริษัทนำเที่ยว และการซื้อสินค้าที่ระลึก ดังนั้น จึงมีผลต่อเนื่องในชุมชน คือ เกิดอาชีพใหม่มากขึ้น เช่น มีการจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ผลผลิตทางการเกษตร จัดบริการอาหารและที่พัก สามารถกระจายรายได้ไปสู่กลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ได้ การที่รัฐบาลได้ส่งเสริมและผลักดันการท่องเที่ยวให้ไปสู่ท้องถิ่นมากเท่าใด ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่มากเท่านั้น ในขณะที่การท่องเที่ยวกำลังขยายไปแทบจะทุกส่วนของ

สังคม จึงควรมีการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ เพื่อจะสามารถกำหนดนโยบายการพัฒนาให้เกิดความสมดุลและเป็นการเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ต่อไป

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ กล่าวคือ มีพื้นที่คิดเป็น 1 ใน 3 ของประเทศไทย และเป็นภูมิภาคที่มีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง มีสภาพภูมิอากาศที่แห้งแล้ง ในขณะที่ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งจากสภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิอากาศที่ไม่เอื้อต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงส่งผลให้เศรษฐกิจของภูมิภาคตกต่ำรายได้ต่อหัวต่ำกว่าภูมิภาคอื่น อย่างไรก็ตามภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยังมีความได้เปรียบในเรื่องของความหลากหลายของประเภทแหล่งท่องเที่ยว ที่มีกระจายอยู่ทั่วไป ทั้งประเภท ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และประเพณีวัฒนธรรม และได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เป็นจำนวนมาก จากสถานการณ์การท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างปี 2540-2545 โดยภาพรวมแล้วมีแนวโน้มดีขึ้น กล่าวคือ ในปี 2540 มีผู้มาเยี่ยมเยือนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งสิ้นจำนวน 9,114,671 คน ในปี 2545 มีจำนวน 15,148,488 คน เพิ่มขึ้นจากปี 2540 จำนวน 6,033,817 คน คิดเป็นอัตราการขยายตัว ร้อยละ 13.24 ต่อปี และในปี 2545 มีรายได้จากการท่องเที่ยว รวมเป็นเงิน ทั้งสิ้น 2,209.55 ล้านบาท จำแนกเป็นรายได้จากการท่องเที่ยวของชาวไทย จำนวน 2,087.23 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 94.46 และรายได้จากการท่องเที่ยวของชาวต่างประเทศ จำนวน 122.32 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 5.54 และในอนาคตยังมีการคาดการณ์ว่าจะยังคงมีแนวโน้มดีขึ้นอย่างต่อเนื่องอันเนื่องมาจากมาตรการกระตุ้นสภาพเศรษฐกิจของรัฐบาล จึงน่าจะส่งผลดีต่อสถานการณ์การท่องเที่ยวในทุกจังหวัดของภาค (โครงการสำรวจสถิติการท่องเที่ยวภายในประเทศ ปี 2540,2545 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ , การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย)

จากสถิติการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น ทำให้พื้นที่ศึกษา ได้รับผลกระทบจากนักท่องเที่ยวโดยตรง ทั้งทางด้านการพัฒนาพื้นที่ ด้านเศรษฐกิจและทางด้านสังคม ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำไร่ ทำสวน หาของป่ามาขาย มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างเคร่งครัด มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน กลายเป็นชุมชนที่มีการผสมผสานระหว่างเกษตรกรรมกับธุรกิจการค้า หรือกลายเป็นชุมชนสมัยใหม่มากขึ้น เกิดอาชีพใหม่ เช่น ประกอบธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร ขายของที่ระลึก ขายผลผลิตทางการเกษตร ขายสินค้าแปรรูป บริการรถรับส่งนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นใหม่ นอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรมอย่างเดียว ซึ่งเป็นตัวชี้ให้เห็นว่าเมื่อชุมชนใดเป็นที่รองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวย่อมได้รับผลกระทบไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (วิวัฒน์ชัย บุญยศักดิ์ , 2531 : 2-3)

จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ เป็นจังหวัดในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างหรือที่รู้จักกันในนาม "อีสานใต้" เป็นศูนย์รวมแห่งศิลปวัฒนธรรม ที่เก่าแก่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ อีสานใต้ เป็นที่ตั้งของชุมชนเก่าแก่ที่มีอายุหลายร้อยปี ประชาชนในท้องถิ่นประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ และต่อมาชุมชนเกษตรก็ได้พัฒนาตนเองขึ้นจนเป็นดินแดน ที่มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ไปด้วยศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในระดับนานาชาติ ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศอย่างแพร่หลายจนกระทั่งทุกวันนี้ สามารถสร้างรายได้ให้กับจังหวัด และประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ได้แก่ งานเทศกาลบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร งานประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ และทิวทัศน์ริมฝั่งแม่น้ำโขง ที่จังหวัดอุบลราชธานี ผามออีแดง (อุทยานแห่งชาติเขาพระวิหาร) จังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น และยังมีโครงการพัฒนาด้านช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีบทบาทสำคัญในเรื่องการค้าชายแดน ให้เป็นประตูไปสู่อินโดจีน นอกจากแหล่งท่องเที่ยวหลักๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว พื้นที่ศึกษายังมีแหล่งท่องเที่ยวอีกหลายประเภท ที่มีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวหลักๆ ในพื้นที่ศึกษา และกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวรอง สามารถเดินทางต่อเนื่องกันได้ดี ด้วยระบบคมนาคมขนส่งที่สะดวก

จากสภาพดังกล่าว จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาเพื่อหาคำตอบว่าเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องกับพื้นที่ และทำให้เกิดการขยายตัวของกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว แล้วจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและสภาพทางด้านกายภาพของพื้นที่อย่างไร เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปใช้เป็นแนวทาง ในการส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะเติบโต ควบคู่ไปกับความเจริญของพื้นที่ต่อไปในอนาคต

1.2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยวและความเชื่อมโยงของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา
2. ศึกษาบทบาทและผลของการท่องเที่ยวต่อพื้นที่ศึกษา
3. เสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่ศึกษาในด้านการท่องเที่ยว

1.3. ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ

2. ขอบเขตเนื้อหา ในการศึกษาครั้งนี้ จะทำการศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังนี้
 - 2.1 แหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท
 - 2.2 สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
 - 2.3. เสนอแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ ที่จะส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป

1.4. วิธีการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ มีขั้นตอนวิธีการในการศึกษา ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นทุติยภูมิ ซึ่งจะได้จากการศึกษาค้นคว้าจากแนวความคิด ของ นักวิชาการ รายงานวิจัย ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งการศึกษา ข้อมูลต่างๆ จะอยู่ในส่วนของการศึกษาสภาพทั่วไป เศรษฐกิจ สังคม โครงสร้างพื้นฐาน ระบบ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ทรัพยากรการท่องเที่ยว และตลาดการท่องเที่ยว โดยได้แบ่งข้อมูลออกเป็นประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1.1. ข้อมูลทางด้านกายภาพ
- 1.2. ข้อมูลทางสภาวะเศรษฐกิจและสังคม
- 1.3. ข้อมูลด้านโครงสร้างพื้นฐาน
- 1.4. ข้อมูลด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 1.5. ข้อมูลสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว
- 1.6. ข้อมูลด้านตลาดการท่องเที่ยว
- 1.7. ข้อมูลโครงการพัฒนาที่มีผลต่อการท่องเที่ยว

2. การรวบรวมข้อมูลขั้นปฐมภูมิ ซึ่งจะได้จากการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ภาคสนามและการ ออกแบบสอบถาม ซึ่งจะประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรการท่องเที่ยวบางประการ รวมทั้งเพื่อ ทราบถึงปัญหาของการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา (ภาคผนวก)

3. นำข้อมูล ผลจากแบบสอบถาม มาทำการวิเคราะห์และประมวลผลเพื่อเสนอแนะแนว ทางในการพัฒนาต่อไป

1.5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงบทบาทการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม อันจะนำไปสู่การส่งเสริมและวางแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ที่ถูกต้อง และมี ประสิทธิภาพ

2. เป็นการเสนอแนวทางการพัฒนาภาค ซึ่งจะก่อให้เกิดความเจริญและประโยชน์ในด้าน
กายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาพื้นที่

3. สร้างความรู้สึกให้ประชาชนในท้องถิ่น เกิดความรัก ความหวงแหนและความภาคภูมิใจ
ในศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่นตนเอง เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ
ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นต่อไป

1.6. ข้อจำกัดในการศึกษา

1.6.1. ข้อมูลปฐมภูมิ ในส่วนของการออกสำรวจเพื่อทราบสภาพทั่วไปของบริเวณพื้นที่ศึกษา
มีข้อจำกัดในด้านเวลาและงบประมาณอันจะทำให้ข้อมูลภาคสนามไม่ครอบคลุมรายละเอียดได้ครบถ้วน
สมบูรณ์ และในขั้นตอนของการสอบถาม อาจจะได้ข้อมูลคลาดเคลื่อน เนื่องจากเหตุผลส่วนตัวของผู้
ผู้ถูกสัมภาษณ์หรือผู้ตอบ

1.6.2. ข้อมูลทุติยภูมิ อาจมีความคลาดเคลื่อนของการบันทึกค่าสถิติตัวเลขของหน่วยราชการ
ซึ่งในแต่ละแห่งมักไม่ตรงกัน เวลानำไปใช้อาจจำเป็นต้องปรับตัวเลขและยึดหน่วยงานใด หน่วยงาน
หนึ่งเป็นหลัก จึงอาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงไปบ้าง ทำให้ผลที่ได้ อาจจะมีข้อมูล
ที่ไม่สมบูรณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย